https://doi.org/10.59295/crs2024.22 CZU: 327:061.1UE:323.1(4)

CONSIDERENTE CONCEPTUAL-TEORETICE PRIVIND PROCESUL DE EUROPENIZARE[25]

CONCEPTUAL-THEORETICAL CONSIDERATIONS ON THE PROCESS OF EUROPEANISATION

Pantelimon VARZARI, ***doctor habilitat în științe politice, profesor universitar***,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
e-mail: panvarzari@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2275-1978

Summary

The present study aims to demonstrate that the European integrationist path of the Republic of Moldova is a strategic objective for public authorities and the main political forces, thus becoming a national desideratum that could be embraced by the entire society. The article interprets two defining concepts - Europeanization and European integration, concepts necessary for a more adequate understanding of the European integrationist process. Additionally, Europeanization is analyzed as a process realized from both an institutional and functionalist perspective. It is concluded that the Republic of Moldova, more than ever, needs a new paradigm of democratic governance for a society on the path of European integration, as well as a new political elite regenerated through the lens of European standards, which would be capable of promptly responding to social expectations and the new challenges of the European integrationist process.

Keywords*: Europeanization, European integration, strategic objective, governance paradigm, Europeanization models, Republic of Moldova.*

Introducere

În conjunctura regională și internațională actuală de schimbări geopolitice profunde, drept urmare a agresiunii militare a Rusiei asupra Ucrainei și a crizelor din regiune care slăbesc din eforturile de integrare europeană, Republica Moldova se confruntă cu provocări majore. În contextul deschiderii negocierilor privind aderarea Republicii Moldova la UE, europenizarea țării devine condiția *sine qua non* a dezvoltării societății pe calea europeană, la care trebuie să contribuie și alți factori determinanți de ordin politic, economic și social. Succesul procesului de europenizare, și deci al procesului de integrare europeană, depinde nu doar de autoritățile publice, ci și de o solidarizare și o implicare activă a întregii societăți în promovarea valorilor europene și îndeplinirea cerințelor și standardelor europene. Altfel spus, europenizarea societăţii ca dimensiune neinstituțională se înscrie ca o direcție fundamentală de dezvoltare a țării noastre, ceea ce ar reprezenta un consens naţional pentru toate grupurile sociale.

Prezentul demers științific își propune să arate că itinerarul integraționist al Republicii Moldova în UE este un obiectiv strategic pentru autoritățile publice și principalele forțe politice, devenind ca atare un deziderat național, o idee națională care ar putea fi îmbrățișată de întreaga societate. Structural, conținutul studiului este orientat spre examinarea a două subiecte mai semnificative. În primul rând, interpretarea a două concepte definitorii – europenizare și integrarea europeană, concepte necesare pentru o înțelegere judicioasă a procesului de integrare europeană și, în al doilea rând, analiza europenizării ca proces realizat din perspectiva instituțională și cea funcționalistă. Decelarea acestor subiecte este esențială pentru conștientizarea ireversibilității vectorului european de dezvoltare al Republicii Moldova.

Rezultate

Procesul integrării europene presupune crearea unei societăţi deschise, modernizate şi pluraliste care nu prevede edificarea unei *cetăți ideale* (aristocratice) ca la Platon sau construcția unei *societății ideale* (fără clase) propuse de către socialiștii utopiști și comuniștii marxiști, dar a unei societăţi care să realizeze în plină măsură necesităţile şi aspiraţiile membrilor ei, să respecte şi să protejeze drepturile omului şi libertăţile lui

[25] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice,** realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

fundamentale. De aceea nu trebuie să vorbim de democraţie ca realitate în sine, ci de democraţia care ar urma să aibă o singură finalitate: eficienţa. Cetăţenii „noilor" democraţii (din Europa Centrală și de Sud-Est), arată L. Diamond, cunoscut profesor de științe politice și sociolog de la Universitatea Stanford din California, SUA, îşi construiesc judecăţile de valoare despre sistemul lor politic nu numai pe baza a ceea ce aceste sisteme oferă din punct de vedere economic, ci şi bazându-se pe gradul în care acestea distribuie scopuri politice valorizate, cum ar fi libertatea, ordinea, domnia legii, responsabilitatea, reprezentativitatea şi, mai presus de toate, eficacitatea [1, p. 25]. Cu alte cuvinte, cetăţenii din spaţiul postcomunist doresc ca „noile" democraţii să guverneze eficient, în sensul alegerii şi implementării unor politici care abordează cele mai importante probleme cu care se confruntă societatea postcomunistă.

Renumita publicație britanică *Financial Times* a făcut (la 19 martie 2024) o analiză despre calea Republicii Moldova către integrarea în UE și stagnarea în stabilirea unei date pentru începerea negocierilor de aderare cu țările candidate de către liderii UE, întrebându-se justificat: De ce este Moldova dornică să înceapă negocierile de aderare la UE, dacă „statele membre ale UE au convenit în decembrie (2023) să înceapă discuțiile oficiale de aderare cu Moldova și Ucraina, dar de atunci, nu s-au întâmplat prea multe" [2]. Deși există anumite provocări, dar și procese tehnice în începerea oficială, efectivă, a negocierilor de aderare (totuși lansarea oficială a negocierilor a avut loc la 25 iunie 2024), Republica Moldova și UE continuă să lucreze împreună pentru a avansa în direcția integrării europene.

Prin punerea în aplicare a *Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană* (2014), țara noastră și-a asumat un număr mare de angajamente – 1784, iar procesul de negociere în vederea aderării la UE va cuprinde implementarea celor 35 de principii (*acquis*-ul comunitar) ale Uniunii, „ceea ce va favoriza integrarea treptată a Republicii Moldova pe piața unică a UE, pe baza unui plan de acțiuni prioritare și a programelor sectoriale corespunzătoare, și îi va oferi acces la fondurile UE corespunzătoare, astfel încât cetățenii moldoveni să beneficieze de avantajele aderării pe toată durata procesului, nu doar la finalizarea acestuia" [3]. Or, Republica Moldova va trebui să negocieze cu fiecare țară a UE pe 35 de capitole care acoperă numeroase zone de politici ale UE. Aceste capitole includ subiecte precum justiția, libera circulație a mărfurilor, drepturile omului, mediul, energia, agricultura, educația, sănătatea, politica regională, politica de concurență, politica socială, politica de coeziune, politica externă și de securitate, și multe altele.

Integrarea europeană, fiind un proces complex și de durată, va implica multiple etape și eforturi concentrate. Pe lângă faptul că va include îndeplinirea mai multor acțiuni/măsuri pe anumite domenii de activitate ce reies din statutul de țară candidată (Republica Moldova a depus cererea de aderare la UE la 3 martie 2022, obținând statutul de țară candidată la 23 iunie 2022), va necesita timp, resurse și angajament sporit din partea Republicii Moldova pentru a se încadra în valorile și structurile UE. În acest sens, europenizarea (politică și economică) a Republicii Moldova, care a început, practic, cu peste două decenii în urmă, este un proces lent și profund de conştientizare, de însuşire şi de implementare a standardelor şi practicilor europene. De aceea procesele de relaţionare a Moldovei cu UE, cuprinzând o mare diversitate de interacțiuni dintre diferiți actorii instituţionali şi non-instituţionali (mass-media, instituţii, organizaţii, categorii socio-profesionale etc.), sunt fundamentale pentru soluționarea marilor așteptări sociale în perioada negocierilor de aderare la Uniune.

Discuții

Conceptul de europenizare și cel de integrare europeană sunt interpretate în mod diferit în literatura de specialitate. Majoritatea specialiştilor în materie de construcţie europeană invocă, pe bună dreptate, ideea că acestea sunt de „sorginte" politologică, dar sunt examinate și din perspectivă economică, sociologică etc. Astfel, europenizarea, arată profesorul de științe politice de la Școala de Guvernare Transnațională din Florența, Italia, Cl.M. Radaelli, este un domeniu apărut în cadrul studiilor europene, care se preocupă de impactul UE asupra politicilor publice *(policies*), politicii *(politics)* şi politicului *(polity)* la nivel naţional. Termenul se referă la (a) procesele de construcţie, (b) la difuzare și (c) la instituţionalizarea regulilor formale şi informale, a procedurilor, a paradigmelor politicilor publice, a stilurilor, a „modalităţilor de acţiune", a convingerilor împărtăşite şi a normelor care sunt pentru prima dată definite şi consolidate la nivel european, apoi încorporate în logica discursurilor, identităţilor, structurilor politice şi politicilor publice la nivel naţional [4, p. 108].

La rândul său, politologul britanic H. Grabbe specifică faptul că în contextul tranziției postcomuniste, termenul de „europenizare" este ambiguu, deoarece presupune atât procesul de aderare la UE, cât și procesul mult mai amplu de „întoarcere la Europa", după revoluțiile est-europene din 1989. Studiul (europenizării) se axează pe investigarea acelor procese care au fost determinate de cerințele de aderare. De aceea, remarcă cercetătorul britanic, ar fi mai potrivit să numim acest proces „UE-izare", care, însemnând respectarea cerințelor de aderare și adoptarea normelor, politicilor și modelelor instituționale ale UE, este strâns legat de procesul mai amplu de modernizare și tranziție postcomunistă [5, p. 18-19].

Specialiștii în materie arată că fenomenul dat identifică unele dimensiuni (nici un stat european nu poate rămâne în afara procesului de europenizare; fiecare stat trebuie să-și conceapă propria strategie de dezvoltare, inclusiv integrarea în structurile europene; adâncirea interde-pendențelor dintre state etc.) [6] care ar ajuta la găsirea unei definiţii optime a europenizării. Alți utilizează noțiunea de europenizare predominant pentru conceptualizarea relației variabile dintre UE şi statele-membre, deși se folosește și în cazul țărilor ne-membre ale UE care tind spre asociere și, ulterior, spre aderare la Uniune, respectând cu strictețe așa-numitele „criterii de la Copenhaga". Vom aminti că la 21-22 iunie 1993, Consiliul European de la Copenhaga a hotărât că „statele asociate din Centrul şi Estul Europei care doresc, pot să devină membre ale Uniunii Europene. Aderarea va avea loc de îndată ce o ţară asociată va fi capabilă să-şi asume obligaţiile de membru, prin satisfacerea condiţiilor economice şi politice cerute" [7], respectându-se astfel criteriile de aderare. Or, europenizarea este un proces în care statele (potențial) candidate la aderarea la UE adoptă reglementările și standardele comunitare care are tangență cu îndeplinirea așa-numitului „criteriu al treilea" de aderare la UE ca fiind „capacitatea de a-și asuma obligațiile de membru, inclusiv capacitatea de a implementa în mod eficace normele, standardele și politicile care constituie corpusul legislației UE („*acquis*-ul"), precum și aderarea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare" [8].

Așa cum am accentuat mai sus, conceptul de europenizare este unul relativ nou în științele politice, fiind legat de studiile privind integrarea europeană. Existența diferitelor abordări cu privire la europenizare a dus la un set de definiții distincte, în funcție de perspectiva din care conceptul este analizat. Spre exemplu, din perspectiva economică, o definiție mai generală a acestui concept ar presupune că „europenizarea este un ansamblu de mutaţii în toate domeniile (economic, admi-nistrativ, social, ştiinţific, educaţional şi politic) de natură să ducă la o pronunţată internaţionalizare a activităţilor din cadrul său, valorificând avantajele competitive care-i sunt specifice" [9, p. 168]. Altfel spus, europenizarea reprezintă un proces complex şi dificil, de durată, el fiind fundamentul apariţiei şi dezvoltării euromanagementului.

Unii autori de referință înțeleg prin noțiunea de europenizare procesul de convergență în contextul de condiționalizare și în alte contexte sau aspecte de examinare [10, p. 76-85]. Astfel, perspectiva sociologică asupra europenizării reprezintă un domeniu aparte de cercetare, care explorează modul în care instituțiile și actorii sociali se adaptează la normele și practicile europene.

Or, este important să abordăm conceptul dat într-un mod holistic, luând în considerare toate aspectele relevante, spre exemplu, modul în care europenizarea afectează societatea civilă. Cu cât procesul europenizării este mai profund într-o societate, cu atât au loc schimbări mai mari în modul în care ONG-urile și cetățenii se raportează la normele și valorile europene. Anume societatea civilă constituie acel sector al societății în care cetățenii își pot exprima liber opiniile, de pildă, de la inițierea până la evaluarea politicilor UE, folosind în acest scop diverse mijloace (participarea la vot, mitinguri, marșuri, întâlniri politice, consultări publice, demonstrații, manifestări, procesiuni, *lobby* și alte forme de exprimare democratică), își pot alege liber liderii de diferit nivel al societății și alte oportunități.

Cu referire la creșterea/descreșterea participării și/sau angajării cetățenilor în viața publică a societății, este de menționat că acest ansamblu de activități, ce depinde în mod deosebit de cadrul instituţionalizat legiferat al unei societăți, defineşte, în opinia politologilor francezi, „participarea convenţională". Însă modalităţile de angajare politică nu se limitează la participarea convenţională, pentru că aceasta din urmă este însoţită de recurgerea frecventă la alte forme de acţiune populară mai directe, mai autonome, care scapă formelor instituţionale obişnuite: semnarea de petiţii, manifestaţii de stradă, baraje pe căile de comunicare, ocuparea unor clădiri publice etc., iar aceste modalităţi de exprimare, astăzi utilizate în mod curent, constituie o altă formă de participare, calificată drept „protestatară" [11, p. 101]. Astfel de acţiuni diferite trimit la grade de angajare şi de implicare personală foarte variate, inclusiv cu acte violente împotriva bunurilor publice şi persoanelor. Într-un cuvânt, europenizarea oferă noi oportunități pentru cetățeni să se implice în procesul decizional la nivel european, iar implicarea activă a cetățenilor și a ONG-urilor este esențială pentru a asigura o Europă mai democratică, echitabilă și incluzivă.

Precum se observă, procesul de europenizare a unei sau altei societăți nu se limitează doar la aspecte politice, el afectează și alte domenii cum ar fi cele economice, sociale, culturale etc. Însă uneori se pune accent pe problemele politice ale funcţionării UE şi se diminuează într-un fel influenţa europenizării asupra statelor-membre ale Uniunii sau, dimpotrivă, se insistă pe transferul regulilor, procedurilor şi paradigmelor UE în statele terţe, asupra ţărilor candidate din Europa Centrală şi de Est în contextul procesului aderării lor la Uniune. Principalul promotor al acestei abordări este politologul britanic amintit mai sus – H. Grabbe, care se axează pe dimensiunea europenizării prin intermediul condițiilor de aderare a țărilor din Europa Centrală și de Est [5, p. 21-52].

În acest context, este recunoscut faptul că europenizarea a devenit un concept analitic pentru mai multe ştiinţe socio-umane, în scopul examinării schimbărilor intervenite la nivel instituţional şi extrainstituţional în

statele europene. Aceste schimbări sunt catalogate drept răspuns la deciziile politice şi acţiunile practice instituţionalizate la nivel european. Europenizarea se caracterizează prin interrelaţiile diverselor componente ale structurilor europene instituţionalizate şi neinstituţionalizate. În literatura de specialitate se propun şi alte definiţii ale termenului „europenizare", care este aplicat în diverse scopuri de cercetare.

Profesorul emerit de politică europeană R. Ladrech de la Universitatea Keele, Marea Britanie, afirmă că europenizarea este „un proces lent care reorientează direcţia şi modelează politicile la nivelul în care dinamica politică şi economică a Comunităţii Europene devine parte a logicii organizaţionale a politicii şi deciziei naţionale" [12].

Este de observat însă distincţia între conceptul de europenizare și cel de integrare europeană. În timp ce procesul europenizării provoacă schimbări interne (în primul rând, instituționale) prin deciziile adoptate la nivelul UE, integrarea europeană reprezintă procesul de cedare a suveranităţii de la nivel naţional la nivel european [13].

Le dăm dreptate autorilor care constată că cele două concepte – europenizare şi integrarea europeană – par a fi sinonime, dar că, în realitate, ele sunt fenomene și procese distincte. De fapt, sensurile conceptuale ale termenilor invocaţi sunt diferite, căci, pe de o parte, ele imprimă trei perspective distincte (armonizarea cadrului normativ intern cu cel al statelor membre, fără a aspira la statutul de membru al UE; armonizarea cadrului normativ intern al unui stat, în perspectiva aderării în timp la Uniune; armonizarea instituţională şi funcţională la cadrul comunitar a unui stat-membru al UE), primele două fiind valabile şi pentru Republica Moldova. Pe de altă parte, folosirea adeseori eronată a unor termeni inadecvaţi în discursul actorilor politici naționali şi al liderilor de opinie, pune în pericol calitatea reformelor şi a însuşi fenomenului de integrare europeană [14].

De aceea trebuie făcută o delimitare netă între europenizare şi integrare europeană, ultima fiind înțeleasă ca proces de edificare a unităţii politice europene. Integrarea europeană presupune *ipso facto* europenizarea, ea fiind o macrocondiţie a integrării, dar şi o consecinţă a integrării, deoarece europenizarea nu este un proces ce încetează după aderarea la UE, iar unificarea europeană nici pe departe nu este finalizată. Dintr-un alt punct de vedere, europenizarea nu presupune neapărat şi integrare. Convergenţa nu este obligatoriu o finalitate a europenizării. Europenizarea, cu acelaşi succes, poate duce şi la apariţia divergenţei. În mod identic, europenizarea înseamnă armonizare, distorsiunile sunt şi ele compatibile cu europenizarea. Studiul europenizării l-a îmbogaţit pe cel al integrării europene prin problematica abordată îndeosebi în domeniul implementării interne a politicilor europene, în schimbarea logicii organizaționale a politicilor naționale și a realizării politicilor [15].

Europenizarea vizează atât statele europene, cât și, în special, pe cele candidate la aderare. De regulă, se identifică trei modele, conform cărora o ţară se poate „europeniza": 1) *modelul stimulului extern* – o ţară adoptă reguli şi legi ale UE, dacă recompensa promisă de Uniune depăşeşte costurile interne legate de adoptare şi implementare. Altfel spus, într-un asemenea model procesul de europenizare şi ritmul lui depind de promisiunile făcute de UE; 2) *modelul educaţiei sociale* – o ţară adoptă reguli şi legi ale UE, dacă crede că ele sunt oportune în raport cu realităţile concrete din ţara respectivă, precum și 3) *modelul lecţiei învăţate* – o ţară adoptă reguli şi legi ale UE, dacă este îndreptăţită să creadă că ele pot rezolva în mod eficient anumite probleme de politică internă. Este un model care se aplică de ţările ne-membre care fără vreo influenţă directă din partea UE decid să preia şi să implementeze părţi din *acquis*-ul comunitar [16, p. 195-196]. Republica Moldova, ca și Ucraina sau Georgia, optează pentru cel de-al treilea model.

În același cadru de analiză, vom specifica că europenizarea presupune un proces de înfăptuire a demersului de apartenenţă la unitatea europeană, proces care poate fi realizat din perspectiva instituţională şi din cea funcţionalistă. În termenii convergenței instituționale, europenizarea înseamnă propagarea valorilor instituționale europene, adică răspândirea modelelor vest-europene de organizare și guvernare, fără a ignora tradițiile instituționale și experiența istorică a fiecărei țări. Într-o abordare funcţionalistă, se consideră că dezvoltarea europeană ar trebui să genereze structuri şi practici „distincte", în logica transnaţională a proiectului european. Această abordare, interesată de impactul cadrului comunitar asupra politicilor şi instituţiilor naţionale, este completată, din ce în ce mai mult, de o altă categorie de studii, care discută europenizarea din perspectiva actorului [17, p. 197-198].

Conform opiniei sociologului român citat mai sus, C. Beciu, din punct de vedere analitic, problema europenizării instituţiilor şi organizaţiilor se încadrează într-o discuţie mai largă, privind, pe de-o parte, relaţia dintre instituţii şi schimbare şi, pe de altă parte, relaţia dintre instituţii şi procesul integrării. Concură, aşadar, teorii privind schimbarea instituţională cu teorii ale integrării [17, p. 200].

Totuși europenizarea, devenind un concept analitic pentru ştiinţele socioumane, are drept scop examinarea schimbărilor intervenite la nivel instituţional şi extrainstituţional în statele europene. Aceste schimbări sunt catalogate de specialiştii în materie de construcţie europeană drept un răspuns la deciziile

politice şi acţiunile practice instituţionalizate la nivel european. Europenizarea se caracterizează prin interrelaţiile diverselor componente ale structurilor europene instituţionalizate şi neinstituţionalizate.

Așa cum se observă, accentul este pus pe abordarea instituțională, iar analiza europenizării sferei instituționale a devenit o temă de cercetare curentă și se referă la europenizarea actorilor (non)guvernamentali, evidențiind acele schimbări profunde care au loc în instituții în rezultatul relațiilor dintre organizațiile și entitățile publice și private care promovează valorile europene. Analizele de acest tip pornesc, aşadar, de la ideea că europenizarea este un proces interactiv, depinzând în egală măsură de modul în care actorii naţionali se raportează la normele europene şi la politicile europene, precum şi de interacţiunea dintre aceşti actori şi instituţiile europene. Se subliniază astfel necesitatea de a lua în considerare diversitatea actorilor care pot influenţa prin acţiunea lor europenizarea unor sfere sociale şi instituţionale – actori cu identităţi specifice, cu un anumit statut şi care ocupă poziţii diferite într-o ierarhie a puterii decizionale [17, p. 199].

Per ansamblu, studiul europenizării implică înțelegerea rolului instituțiilor la diferite niveluri, impune comparații între dinamica dezvoltării instituționale și comparații între dinamica sistemelor de guvernare, între eficiența politicilor, perceperea procesului de integrare politică și economică, cunoașterea nu numai a procesului de asimilare, ci și a celui de export a valorilor și normelor europene, precum și a procesului de unificare politică a Europei. Într-un fel sau altul, studiul europenizarii completează pe cel al integrării europene prin problematica abordată de care s-a vorbit mai sus.

În același timp, europenizarea presupune nu numai lărgirea UE și crearea unei Europe unite și puternice, ci și dezvoltarea instituțională la nivel european, reforma instituțiilor europene, propagarea modelului instituțional european prin reglementări, structuri, norme, forme de organizare și guvernanță comunitară. Or, mai mulți autori văd europenizarea ca pe un proces de consolidare instituțională la nivel european, care poate însemna și posibilitatea de a alege între diferite forme de organizare și guvernare. Sigur că alternativele sau opțiunile de dezvoltare instituțională la nivel comunitar trebuie să aibă în vedere atât costurile lor (*input*-urile) cât mai ales efectele sau rezultatele lor (*output*-urile). Orice aranjament instituțional trebuie sprijinit de toate statele membre, nu numai de către cele mari, și trebuie să fie în mare măsura avantajos pentru acestea [15].

Conceptul de europenizare, potrivit unor opinii, este unul de construcție, difuzare, institu-ționalizare de reguli oficiale și neoficiale, proceduri, paradigme politice, stiluri, moduri de a face lucruri și de a împărtăși credințe și norme, consacrate la nivel european. Însă europenizarea n-ar trebui confundată cu convergența, armonizarea sau integrarea politică, pentru că totuși convergenta apare după integrare, armonizarea reprezintă un țel al integrării, integrarea politică înseamnă transferul de prerogative sau de suveranitate. Mai mult, europenizarea nu trebuie restrânsă doar la sfera UE și la impactul UE asupra terților. Pentru a evalua impactul politicilor, reglementărilor și normelor europene asupra politicii și politicilor interne analiștii europenizării au recurs la instrumentarul neoinstituționalismului, căci neoinstituționalismul sociologic și cel al alegerii raționale se crede că oferă două viziuni contrastante asupra europenizării bazate pe logica adecvării și logica consecvenței, oferind explicații asupra diferitelor faze ale schimbării interne. Preluarea reglementărilor și structurilor organizaționale europene este conexată cu *europenizarea consistentă* (instituționalismul sociologic) și legată de teoriile supranaționalismului. Vizualizarea europenizării sub forma schimbării structurilor de oportunitate prin care actorii se adaptează strategic la noile circumstanțe este conexată cu *europenizarea slabă* (instituționalismul alegerii raționale) și legată de teoriile interguverna-mentalismului [15].

După alți autori, europenizarea ar putea fi mai degrabă definită ca un proces de modernizare complexă, inclusiv pe plan instituțional, pe baza modelului UE și sub presiunea instituțiilor europene si a altor factori exogeni și endogeni. Cerințele de modernizare reies atât din prevederile Acordurilor Europene (de Asociere) cât și din conținutul final al capitolelor de negociere a *acquis*-ului comunitar (31 în cazul României, iar în cazul Republicii Moldova – 35). Transformările din cadrul acestui proces nu sunt doar rezultatul presiunii instituțiilor comunitare, la ele contribuind și forțe politice și sociale interne, precum și instituții și organizații din cadrul guvernanței globale [18].

Sociologul român C. Schifirneț consideră pe bună dreptate că *europenizarea nu este în mod necesar o alternativă la modele locale şi naţionale de organizare a societăţii. Dimpotrivă, ea poate pune în relief virtuţi moderne şi eficiente în transformările ce au loc în perioada postaderare la UE* [19], dar și în etapa de preaderare a unei țări la spațiul comunitar.

CONCLUZII

Cele examinate mai sus denotă faptul că Republica Moldova reprezintă un stat care defineşte clar obiectivul de integrare europeană drept prioritate naţională fundamentală. Dat fiind că europenizarea, ca dimensiune neinstituțională, este o problemă publică în contextul integrării europene, în țara noastră în ultimii ani a fost creat un cadru instituţional intern cuprinzător pentru realizarea obiectivului în cauză, iar majoritatea cetăţenilor ţării sunt

în favoarea aderării Moldovei la UE. Realizarea acestui deziderat naţional este favorizată şi de contextul regional existent la momentul actual.

Însă adevărata traiectorie a procesului de integrare europeană, proces complex, de lungă durată și foarte complicat, poate deveni de succes doar în cazul coagulării tuturor forţelor sociale şi politice, al coeziunii sociale, ale agregării intereselor cetăţenilor ţării, astfel încât europenizarea societăţii ar avea sorți de izbândă pe toate direcţiile ei de funcţionare și ar deschide calea efectivă de aderare a Moldovei la UE. În acest sens, putem afirma că țara noastră ca niciodată are nevoie de o nouă paradigmă de guvernare democratică a **societăţii** aflate pe calea integrării europene, de o nouă elită politică regenerată prin prisma standardelor europene care ar fi capabilă să răspundă prompt la așteptările sociale și la noile provocări ale procesului integraționist european. Or, depășirea crizelor „veșnice", ezitarea promovării de către elitele puterii a unor reforme democratice coerente și de substanță sunt de ordin instituţional. De aceea dezideratul european a devenit un stimul puternic pentru întreaga clasă politică actuală în vederea aplicării reale a unei formule funcţionale de guvernare a ţării.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Cum se consolidează democrația* / Coord. L. Diamond, M.F. Plattner, Yun-han Chu, Hung-mao Tien. Iași: Editura Polirom, 2004. 352 p. ISBN 973-681-516-1.
2. *Financial Times:* Why Moldova is raring to start its EU accession talks. Disponibil: https://www.ft.com/content/344d63fe-3158-4669-8b91-aca2f2b04e2b (accesat: 25.03.2024).
3. *Rezoluția Parlamentului European din 5 octombrie 2023 referitoare la evaluarea parcursului Moldovei pe calea aderării la UE*. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/ doceo/document/TA-9-2023-0357_RO.html (accesat: 13.10.2023).
4. *Dicționar de politici publice* / Volum coord. de L. Boussaguet, S. Jacquot, P. Ravinet. Iași: Editura Polirom, 2009. 320 p. ISBN 978-973-46-1431-8.
5. GRABBE, H. *Puterea de transformare a UE: Europenizarea prin intermediul condiţiilor de aderare în Europa Centrală şi de Est*. Chișinău: Editura „Epigraf", 2007. 248 p. ISBN 978-9975-947-60-2.
6. CIUMAC, Sv. Dimensiunile procesului de europenizare. În: *Europenizarea: fațetele procesului* / Coord. V. Moraru. Chișinău: Tipogr. Sirius, 2013, p. 99-101. ISBN 978-9975-57-064-0.
7. *European Council in Copenhagen, 21-22 june 1993. Conclusions of the Presidency*. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf (accesat: 13.08.2012).
8. *Criteriile de aderare (criteriile de la Copenhaga)*. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html (accesat: 19.04.2024).
9. NICOLESCU, O. *Management comparat*. Bucureşti: Editura Economică, 2001. 448 p. ISBN 973-590-616-3.
10. BACHE, I.; GEORGE, St. *Politica în Uniunea Europeană*. Chișinău: Editura „Epigraf", 2009. 664 p. ISBN 978-9975-974-74-9.
11. Participare și angajare politică. În: *Dicționar al veiții politice și sociale* / Sub direcția lui D. Chagnollaud. București: Editura ALL Educational, 1999, p. 101-105. ISBN 973-9431-36-4.
12. LADRECH, R. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. În: *Journal of Common Market Studies*, 1994, Vol. 32, No 1. Disponibil: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ j.1468-5965.1994.tb00485.x (accesat: 13.04.2024).
13. *Definirea conceptului de europenizare*. Disponibil: https://administrare.info/domenii/ administra%C8%9Bie-public%C4%83/19646-definirea-conceptului-de-europenizare (accesat: 13.04.2024).
14. JUMARĂ, L. *Procesul europenizării*. Disponibil: http://astra.iasi.roedu.net/texte/nr41procesul Europenizarii.html (accesat: 21.05.2012).
15. *Conceptul de europenizare*. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/ Conceptul-de-europenizare53.php (accesat: 22.07.2022).
16. BORDEIANU, D. Rolul şi importanţa Politicii Europene de Vecinătate în europenizarea Estului. Exemplul Republicii Moldova şi al Ucrainei. În: *Symposion. Revistă de ştiinţe socio-umane*, Iași, 2008, Vol. VI, nr. 1 (11), p. 194-209. ISSN 1584-174X.
17. BECIU, C. Percepția europenizării în instituțiile publice: imaginarul „adaptării" la un nou sistem. În: *Revista Română de Sociologie*, 2009, anul XX, nr. 3-4, p. 193-214. ISSN 1224-9262.
18. SCHIMMELFENNIG, Fr.; SEDELMEIER, Ul. *Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe*. Disponibil: https://www.mzes.uni-mannheim.de/projekte/typo3/site/fileadmin/research%20groups/1/teamB-reader/Schimmel fennig%20%26%20SedelmeierGovernance%20by%20conditionality.pdf (accesat: 15.04.2024).
19. SCHIFIRNEȚ, C. *Intelectualii, ataşaţi valorilor europene, neîmplicaţi în europenizarea societăţii*. Disponibil: https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/intelectualii-atasati-valorilor-europene-1487898.html (accesat: 08.08.2022).